

International Journal of Advanced Academic Studies

E-ISSN: 2706-8927
 P-ISSN: 2706-8919
 IJAAS 2020; 2(1): 114-116
 Received: 13-11-2019
 Accepted: 15-12-2019

پوهنپار نچمان " مسعودی "
 / ستاد پوهنتون و گرداننده
 تلويزيون

جايگاه اصل دسترسى به اطلاعات در گستره حقوق عمومى

پوهنپار نچمان " مسعودى "

چکیده

اصل دسترسى به اطلاعات در گفتمان حکومت مردم سالار و دموکراسى مبتنى بر مشارکت، شفافیت و آزادى، نقش انکار پذيرى را ایفا مى کند تا بدان جا که از آن به مثابه یک حق بشرى یاد مى شود. از این طریق شهروندان از اطلاعاتى که در اختیار حکومت است با خبر شده و رویه ها و کار کرد هاى آنرا مورد باز بینى و نظارت خود قرار مى دهند و این موضوع ضامن سلامت، شفافیت و پاسخگوىى حکومت است

يکى از معيار هاى کلیدى ارزیابى اعتبار قوانين مربوط به آزادى اطلاعات، دسترسى آسان، کم هزینه و سریع افراد به اطلاعاتى است که در جستجوى آن هستند .

يکى از اصول مدرن حقوق عمومى، اصل دسترسى به اطلاعات مى باشد. این اصل به مثابه يکى از اصول بنیادین حقوق، امروزه نقش و تأثیر قابل توجهی در روند اداره مطلوب و حکمرانى شایسته داشته و تقریباً در تمام قوانین کشورها به صورت مستقیم و غیر مستقیم گنجانیده شده است. اصل دسترسى به اطلاعات و اسناد ادارى با اصول دیگری نظیر « آزادى بیان »، « حق بر اطلاعات »، « در حق تعیین سرنوشت » و « شفافیت » پیوند بسیار نزدیکی داشته و تأثیر شگرفى بر ابعاد گوناگون زنده گى اجتماعى از جمله وجود سیاسى، حریم خصوصى، اقتصادى و ... مى گذارد رد پای اصل مذکور را هم مى توان در قانون اساسى و هم قوانین عادى افغانستان مشاهده کرد.

واژه هاى کلیدى: اطلاعات ، حقوقى ، دسترسى ، حکومت

درآمد

يکى از معيار هاى کلیدى ارزیابى اعتبار قوانين مربوط به آزادى اطلاعات، دسترسى آسان، کم هزینه و سریع افراد به اطلاعاتى است که در جستجوى آن هستند .

يکى از اصول مدرن حقوق عمومى، اصل دسترسى به اطلاعات مى باشد. این اصل به مثابه يکى از اصول بنیادین حقوق، امروزه نقش و تأثیر قابل توجهی در روند اداره مطلوب و حکمرانى شایسته داشته و تقریباً در تمام قوانین کشورها به صورت مستقیم و غیر مستقیم گنجانیده شده است. اصل دسترسى به اطلاعات و اسناد ادارى با اصول دیگری نظیر « آزادى بیان »، « حق بر اطلاعات »، « در حق تعیین سرنوشت » و « شفافیت » پیوند بسیار نزدیکی داشته و تأثیر شگرفى بر ابعاد گوناگون زنده گى اجتماعى از جمله وجود سیاسى، حریم خصوصى، اقتصادى و ... مى گذارد رد پای اصل مذکور را هم مى توان در قانون اساسى و هم قوانین عادى افغانستان مشاهده کرد.

در قانون اساسى جمهورى اسلامى افغانستان و قانون دسترسى به اطلاعات حق دسترسى به اطلاعات عمومى را « حق هر افغان » مى داند. در قانون رسانه هاى همگانی اصل دسترسى به اطلاعات و اسناد در ماده پنجم خصوص « خدمات عمومى » نمایان گردیده و برای اولین بار به صورت عملى و آشکار مورد اشاره قرار گرفته است.

این نوشتار مختصر بر آن است تا ضمن تعریف چهار چوب نظرى این اصل مبانى و نمونه آن را در قانون اساسى جمهورى اسلامى افغانستان به منزله قانون مادر و پایه گذار حقوق و آزادى هاى اساسى شهروندان بررسی نماید، مسأله اصلى این است که با توجه به گستره و نمونه اصل مذکور، آیا مى توان در قانون اساسى افغانستان رد پای آن پیدا کرد و در این صورت کدام یک از اصول قانون اساسى به این موضوع اشاره دارند؟

Corresponding Author:
 پوهنپار نچمان " مسعودى "
 / ستاد پوهنتون و گرداننده
 تلويزيون

مفهوم اصل دسترسی به اسناد و جایگاه آن در حقوق عمومی و اداری

مبنا و مفهوم اصل دسترسی به اطلاعات

منظور از دسترسی به اطلاعات، آن است که هر یک از اعضای جامعه در هر زمان بتواند تقاضای دسترسی به اطلاعات را داشته باشد.

اصل دسترسی به اطلاعات و اسناد اداری از وجوه اصل « دسترسی آزاد اطلاعات » و « حق بر اطلاعات » می باشد که در حوزه های گوناگون زنده گی اجتماعی مانند وجوه سیاسی و اداری، حریم خصوصی، جنبه های اقتصادی و... جریان دارد.

از بعد سیاسی و اداری، دسترسی به اطلاعات پایه گذار دو اصل بنیادین نظام های مردم سالار، یعنی شفافیت و پاسخگویی است، در چنین بستری اطلاعات ابزار کنترل دموکراتیک بر نهاد های دولتی است و ارتباط تنگاتنگی با ایده دموکراسی و احترام به حقوق بنیادین دارد، به علاوه از آنجا که شهروندان در برابر نهاد های اداری و حکومتی در موقعیتی برابر نیستند، دسترسی به اطلاعات نزد این نهاد ها و مقام های یاد شده می تواند موجب بهبود برابری و نهایتاً تحقق یافتن حاکمیت قانون از طریق شفافیت و در پی آن پاسخگویی حکومت به مردم باشد، از نظر اقتصادی با اعمال این اصل فعالان اقتصادی می توانند در فضای رقابتی تر و به دور از رانت های اطلاعاتی در مقابل رقیبان دولتی و لابی کنندگان به منابع اطلاعاتی، در موقعیتی عادلانه تر به فعالیت اقتصادی بپردازند. (هداوند، مهدی و همکاران، آیین های تصمیم گیری در حقوق اداری، تهران، خرسندی، چ اول، 1389، ص 702-701) و زمینه های پیشرفت، رشد و توسعه اقتصادی را به همراه آورند. در نهایت از منظر حریم خصوصی شهر وندان در یک جامعه ضمن این که حق دست رسی به اسناد و اطلاعات را دارند نسبت به افشای اطلاعات محرمانه و خصوصی خود نزد نهاد ها، مراجع و سازمان های ذی ربط اطمینان خاطر دارند مسأله ای که استثنای این اصل را پیش می کشد. مجموع این اصل نیل یک نظام دموکراتیک را به سوی حکمرانی خوب هموار می سازد، حکمرانی خوبی که در آن دسترسی به اطلاعات توسط عموم به مثابه یک پیش شرط به حساب می آید و در واقع دسترسی به اطلاعات و حکمرانی خوب دو روی یک سکه اند.

از جمله مزایای این اصل، ترغیب مشارکت مدنی، افزایش کارآمدی و اثر بخشی و پیشگیری از فساد می باشد، چراکه دسترسی به اطلاعات موجود در نهاد ها و ادارات دولتی، علاوه بر ایجاد زمینه های مشارکت مردمی در تصمیم گیری مربوط به مسائیل عمومی به عنوان یک وسیله و ابزار مهم برای مبارزه با فساد قابلیت داشته و منجر به کار آمدی و اثر بخشی اداره خواهد شد. (صالح آبادی، موسی، نقش دولت الکترونیک و تحقق حق دسترسی شهروندان به اطلاعات، 1387 ص 80).

اصل آزادی اطلاعات که شامل دو مقوله دسترسی آزاد به اطلاعات و ارسال آزاد آن است از جمله اصولی است که مبتنی بر اصل قدیمی « آزادی بیان » می باشد (کد خدایی، عباس علی، دسترسی آزاد به اطلاعات، موانع و ضرورت ها، مجله رسانه، ش 55، سال 1382 میلادی ایران، ص 43) ضروری است که مردم در مورد کار کرد ها و وظایف سیاسی یک کشور دموکراتیک مطلع شوند، این آگاهی نقش تعیین کننده ای در تضمین حقوق بشر حکمرانی خوب ایفا می کند. و در اسناد

بین المللی حقوق بشر مورد تاکید و ویژه ای قرار گرفته و از آن به مثابه یک حق بشری نام برده شده است چنان که مجمع عمومی سازمان ملل در نخستین اجلاس عمومی خود در سال 1946 در قطعنامه شماره 1/59 اعلام کرد: در آزادی اطلاعات یک حق بشری می باشد و سنگ محک همه آزادی هایی است که جوامع بشری مقدس می شمارند.

در این باره، ماده 19 اعلامیه جهانی حقوق بشر بیان می کند: "هر کس حق آزادی عقیده و بیان دارد و حق مزبور شامل آن است که از داشتن عقاید خود بیم و اضطرابی نداشته باشد و در کسب اطلاعات و افکار و در اخذ و انتشار آن، به تمام وسایل ممکن و بدون ملاحظات مرزی، آزاد باشد".

در نهایت میثاق مدنی و سیاسی در ماده 19 خود با جزئیات بیشتری این اصل را توضیح می دهد: «... هرکس حق آزادی بیان دارد. این حق شامل آزادی تفحص و تحصیل و اشاعه اطلاعات و افکار از هر قبیل بدون توجه به سرحدات خواه شفا ها یا به صورت نوشته یا چاپ به صورت هنری یا بهر وسیله دیگر به انتخاب خود باشد اعمال حقوق مذکور در بند 2 این ماده مستلزم حقوق و مسولیت های خاص است و لذا مکلف است تابع محدودیت های معین شود که در قانون تصریح شده و برای امور ذیل ضرورت داشته باشد: الف- احترام حقوق یا حیثیت دیگران ب- حفظ امنیت ملی یا نظم عمومی یا سلامت یا اخلاق عمومی".

اصل دسترسی به اطلاعات در حقوق عمومی و حقوق اداری

اصل حق بر اطلاعات یا حق دسترسی به اطلاعات در حقوق اداری و در مواجهه با مقامات، مسولین و مجریان اداری به صورت اصل دسترسی به اطلاعات و اسناد اداری ظاهر می شود. اصلی که در حقوق اداری بسیاری از کشور ها به رسمیت شناخته شده و در اغلب قوانین اداری از جمله قانون رسیده گی اداری ایتالیا 1990 (مواد 25-22) قانون آیین های اداری دنمارک 1985 (مواد 9 - 18) قانون عام حقوق اداری هالند 1994 و الحاقیه 1998 (مواد 4-7) و... مشاهده می شود. (هداوند، مهدی، و همکاران، پیشین، صص 291، 470، 594) بر اساس اصل حق دسترسی به اطلاعات نهاد های عمومی و مقامات اداری نباید اطلاعات را نزد خود و به نفع خود نگهداری کنند، بلکه این اطلاعات باید به نفع تمام اعضای جامعه نگهداری شوند، بنابر این افراد باید توانایی دسترسی به این اطلاعات را داشته باشند مگر این که به دلیل منافع عمومی و مسائلی از این قبیل مانع برای دسترسی وجود داشته باشد. از این رو اولاً هر کس حق دارد از اطلاعاتی که از وی در اختیار حکومت است، آگاه گردد، ثانیاً دولت باید با پاسخگو بودن و با حالت باز در برابر بررسی و مذاقه عموم، خود را در معرض قضاوت و ارزیابی تمام شهروندان قرار دهد. (صالح آبادی، موسی، نقش دولت الکترونیک در تحقق حق دست رسی شهروندان به اطلاعات، سال 1387 ص 45-46). تکالیفی که این اصل بر مقامات عمومی تحمیل می کند ریشه در حقوق بنیادین شهروندان دارد از جمله این حقوق، اصل حق بر اطلاعات و حق آگاه هی شهروندان است که مقامات دولتی نمی توانند آن را به هر بهانه ای (از جمله مصلحت جامعه و نظایر آن) محدود یا از آن ممانعت به عمل آورند: گاه مصلحت اندیشی کار گزاران دولت می تواند دخالت در مساعی عمومی را برای کسب اطلاعات از دولت و ارکان دولتی دارنده اطلاعات، محدود کند، اما دولت ها نمی تواند به

نتیجه

بهبان مصلحت، مردم را در بی خیری نگهدارند، اگر مردم ندانند که در جامعه آنها چه میگذرد و اگر اعمال حاکمان از مردم مخفی بماند، چگونه می توانند سهمی در تعیین سرنوشت خویش داشته و یا در اداره امور جامعه راه بیابند .

اصل دسترسی به اطلاعات و اسناد اداری در حقوق اداری به این صورت است که اولاً مرجع اداری یا عمومی باید بر حق دسترسی به اسناد اداری مطابق قواعد مربوط به حفاظت از داده ها احترام گذاشته و هر شخص ذی نفع حق داشته باشد با ارایه تقاضای کتبی از اسناد اداری و روند صدور آنها اطلاع حاصل کند، این موضوع می تواند گزارش های اداری، مطالعات پیش نویس ها، داده های آماری، بخش نامه ها، پاسخ های اداری و هر قسم سند، داده یا اطلاعاتی را که در حقوق شخص ذی نفع موثر است، شامل شود. علاوه بر این حق دسترسی به اطلاعات و اسناد اداری می تواند شامل مطالعه اسناد، مطالعه تصاویر اسناد (گرفتن کاپی) اخذ توضیح و مواردی از این قبیل باشد، مطالعه تصاویر اسناد در صورتی ممکن است که اولاً به اصالت سند آسیب وارد نشود، ثانیاً ذی نفع حق داشته باشد از وجود یا نبود اطلاعات، اسناد و سوابق مذکور نزد مراجع و مقامات عمومی مطلع شود. ثالثاً حق بر اطلاعات تنها محدود به استثناهای محدود و معین به موجب قانون باشد، استثناهای مذکور تنها در صورت قابل اعمالند که در نتیجه افشای اطلاعات مستثنی، زیان وارده به منافع عمومی بیش منفعت تحصیل شده به واسطه افشای اطلاعات باشد، در هر صورت مقام عمومی باید برای تک تک مواردی که اطلاعات درخواستی را به متقاضی ارائه نمی دهد دلایل قانونی و منطقی داشته باشد و مراتب را کتباً به شکل مستند و مستدل به متقاضی ابلاغ کند.

جایگاه اصل حق دسترسی به اطلاعات در قانون اساسی

برخی از اصول قانون اساسی می توانند زمینه و مبنایی برای اصل فوق باشند، از جمله این اصول می توان به فقره سوم ماده پنجاهم اشاره کرد. در فقره سوم ماده پنجاهم قانون اساسی به اتباع کشور حق داده شده است تا هر نوع اطلاعاتی را که به آن ضرورت داشته باشند، از وزارت ها و ادارات دولتی حاصل نمایند موظفین نمی توانند حین مراجعه اشخاص به خاطر کسب اطلاعات و ارائه آن، امتناع ورزند. مگر اینکه ارائه اطلاعات مذکور سبب وارد شدن ضرر به حقوق دیگران شود و یا اینکه به امنیت عمومی خطر و صدمه وارد نماید. علاوه بر قانون اساسی در قوانین عادی نیز می توان رد پای از اصل دسترسی به اطلاعات را مشاهده کرد. از جمله فقره دوم ماده قانون دسترسی به اطلاعات تصویب شده 12، 12، 1396 می باشد که در آن این اصل به مثابه یک حق تلفی شده و به موضوع آزادی اطلاعات اشاره می کند. مطابق این ماده «2_ ادارات مکلف اند، طبق احکام مندرج این قانون، اطلاعات را به دسترس متقاضی و عامه مردم قرار دهند». ذکر این نکته خالی از فائده نخواهد بود که کمیسیون دسترسی به اطلاعات می تواند اطمینان از شفافیت تقویت فرهنگ اطلاع رسانی، مشارکت مردم در حکومت داری و حساب دهی از اجرات ادارات و مبارزه علیه فساد اداری داشته باشد.

اصل دسترسی به اطلاعات در گفتمان حکومت مردم سالار و دموکراسی مبتنی بر مشارکت، شفافیت و آزادی، نقش انکار پذیری را ایفا می کند تا بدان جا که از آن به مثابه یک حق بشری یاد می شود. از این طریق شهروندان از اطلاعاتی که در اختیار حکومت است با خبر شده و رویه ها و کار کرد های آنرا مورد باز بینی و نظارت خود قرار می دهند و این موضوع ضامن سلامت، شفافیت و پاسخگویی حکومت است. این اصل در چها چوب قوانین افغانستان، هم در قانون اساسی و هم قوانین عادی به رسمیت شناخته شده است قانون دسترسی به اطلاعات، حق دسترسی به اطلاعات عمومی را حق هر افغان می داند و در قانون اساسی می توان ردپای این اصل را در اصول مربوط به وظایف دولت جمهوری اسلامی افغانستان در بالا بردن سطح آگاهی های عمومی (آگاه سازی عمومی) مشاهده کرد.

ماخذ

1. هداوند، مهدی و همکاران، آیین های تصمیم گیری در حقوق اداری، تهران، خرسندی، چ اول، 1389، ص 702-701
2. صالح آبادی، موسی، نقش دولت الکترونیک و تحقق حق دسترسی شهروندان به اطلاعات، 1387 ص 80
3. کد خدایی، عباس علی، دسترسی آزاد به اطلاعات، موانع و ضرورت ها، مجله رسانه، ش 55، سال 1382 میلادی ایران، ص
4. قانون رسیده گی اداری ایتالیا 1990 (مواد 25-22)
5. قانون آیین های اداری دنمارک 1985 (مواد 9 - 18)
6. قانون عام حقوق اداری هالند 1994 و الحاقیه 1998 (مواد 4-7)
7. هداوند، مهدی، و همکاران، پیشین، صص 291، 470، 594
8. صالح آبادی، موسی، نقش دولت الکترونیک در تحقق حق دست رسی شهروندان به اطلاعات، سال 1387 ص 45-46
9. قانون رسانه های همگانی افغانستان
10. قانون دسترسی به اطلاعات افغانستان
11. اعلامیه جهانی حقوق بشر
12. میثاق مدنی و سیاسی ماده 19
13. قطعنامه شماره 1/59 مجمع عمومی سازمان ملل سال 1946
14. قانون اساسی افغانستان